

Kənan Eldar oğlu Qurbanov
Atatürk Universitetinin magistranı
E-mail: gurbanovkanan.99@gmail.com

AZƏRBAYCANDA SOSIAL İŞ SİYASƏTİNİN DÖVLƏTÇİLİK IDEOLOGİYASI KONTEKSTİNDƏ İNKİŞAF İSTİQAMƏTLƏRİ

Məqalədə Azərbaycanada sosial iş siyasətinin dövlətçilik ideologiyası kontekstində inkişaf istiqamətləri təhlil olunur. Sosial dövlət konsepsiyasının nəzəri əsasları, sosial xidmət sisteminin mövcud vəziyyəti və rəqəmsallaşmanın təsirləri araşdırılır. Eyni zamanda həssas qruplarla işin prioritetləri və sosial siyasətin gələcək inkişaf istiqamətləri müəyyənləşdirilir. Azərbaycan Respublikasında sosial müdafiə mexanizmlərinin genişləndirilməsi, ünvanlı dəstək proqramları və sosial xidmət infrastrukturunun inkişafı bu siyasətin sistemli xarakterini göstərir. Müasir elmi yanaşmalarda sosial dövlət yalnız redistributiv mexanizm kimi deyil, həm də insan kapitalının inkişafına yönəlmiş strateji model kimi qiymətləndirilir. Müasir sosial siyasətin effektivliyi həm də həssas əhali qruplarının sosial inteqrasiya səviyyəsi ilə ölçülür. Azərbaycanda sosial iş institutu son onillikdə mərhələli şəkildə institusional formalaşma prosesini yaşayan sosial təsisat kimi xarakterizə oluna bilər. Qlobal rəqəmsallaşma sosial siyasət və sosial iş sahəsində mühüm dəyişikliklərə səbəb olan əsas amillərdəndir. Rəqəmsal texnologiyaların sosial xidmətlərə tətbiqi onların təşkili, təqdim olunması və idarə edilməsində yeni yanaşmalar formalaşdırmışdır. Azərbaycanda elektron sosial xidmət platformalarının tətbiqi sosial müdafiə sisteminin modernləşdirilməsi baxımından mühüm addım sayılır.

Açar sözlər: sosial dövlət, sosial siyasət, sosial iş, dövlətçilik ideologiyası, rəqəmsallaşma

Giriş

Müasir mərhələdə sosial dövlət modelinin formalaşması dövlətçilik ideologiyasının əsas praktik təzahürlərindən biri kimi çıxış edir. Sosial iş siyasəti yalnız yardım mexanizmlərinin məcmusu deyil, həm də dövlət–vətəndaş münasibətlərinin normativ və institusional ifadəsidir. Bu baxımdan Azərbaycanda sosial iş siyasətinin inkişafının dövlətçilik ideologiyası prizmasından təhlili həm nəzəri, həm də praktik baxımdan aktualıq kəsb edir.

Azərbaycan Respublikasında sosial yönümlü dövlət quruculuğu strateji inkişaf kursunun mühüm komponentidir. Sosial müdafiə mexanizmlərinin genişləndirilməsi, ünvanlı dəstək proqramları və sosial xidmət infrastrukturunun inkişafı bu siyasətin sistemli xarakterini göstərir. Eyni zamanda qloballaşma, demoqrafik dəyişikliklər və institusional modernləşmə sosial iş siyasətinin yeni inkişaf istiqamətlərinin elmi əsaslandırılmasını zəruri edir.

Tədqiqatın məqsədi Azərbaycanda sosial iş siyasətinin dövlətçilik ideologiyası ilə qarşılıqlı əlaqəsini araşdırmaq, mövcud mexanizmlərin effektivliyini qiymətləndirmək və inkişaf perspektivlərini müəyyənləşdirməkdir.

1. Sosial dövlət konsepsiyasının nəzəri-metodoloji əsasları

Sosial dövlət anlayışı müasir siyasi və sosial nəzəriyyələrdə dövlətin funksional mahiyyətinin genişlənməsi ilə bağlı formalaşmış əsas konsepsiyalardan biridir [4, s. 34; 8, s. 266]. Bu yanaşmaya görə dövlət yalnız hüquqi və təhlükəsizlik funksiyalarını yerinə yetirməklə kifayətlənmir, eyni zamanda vətəndaşların minimum sosial rifahını və layiqli həyat səviyyəsini təmin etməyi öz üzərinə götürür [4, s. 36]. Sosial dövlət ideyası bazar

iqtisadiyyatının yaratdığı sosial bərabərsizliklərin tənzimlənməsi və sosial sabitliyin qorunması zərurətindən yaranmışdır [8].

Nəzəri baxımdan sosial dövlət konsepsiyası sosial ədalət, bərabər imkanlar və sosial həmrəylik prinsiplərinə əsaslanır [10, s. 52]. Sosial ədalət resursların və imkanların cəmiyyətdə balanslı bölgüsünü, bərabər imkanlar fərdlərin sosial statusundan asılı olmayaraq inkişaf potensialına çıxışını, sosial həmrəylik isə cəmiyyət üzvləri arasında qarşılıqlı məsuliyyət mexanizmlərinin formalaşmasını ifadə edir [10, s. 55]. Bu prinsiplər sosial siyasətin normativ əsasını təşkil edir. Elmi ədəbiyyatda sosial dövlət modelinin əsas komponentləri sosial müdafiə, sosial xidmətlər və sosial inklüzivlik istiqamətləri üzrə sistemləşdirilir [7; 9]. Sosial müdafiə pensiya, sosial müavinət və sığorta mexanizmlərini əhatə edir; sosial xidmətlər təhsil, səhiyyə və sosial qayğı sahələrində dövlətin rolunu ifadə edir; sosial inklüzivlik siyasəti isə həssas qrupların cəmiyyətə inteqrasiyasını və sosial kənarlaşmanın qarşısının alınmasını hədəfləyir [9]. Müasir elmi yanaşmalarda sosial dövlət yalnız redistributiv mexanizm kimi deyil, həm də insan kapitalının inkişafına yönəlmiş strateji model kimi qiymətləndirilir [12, s. 87]. Bu baxımdan sosial siyasət uzunmüddətli iqtisadi inkişaf, sosial sabitlik və institusional dayanıqlığın təmin edilməsində mühüm rol oynayır. Nəticə etibarilə sosial dövlət konsepsiyası sosial ədalət və iqtisadi səmərəlilik arasında tarazlığı təmin edən kompleks nəzəri və praktik çərçivə kimi çıxış edir.

2. Sosial iş institutunun mövcud vəziyyətinin analitik qiymətləndirilməsi

Azərbaycanda sosial iş institutu son onillikdə mərhələli şəkildə institusional formalaşma prosesini yaşayan sosial təsisat kimi xarakterizə oluna bilər [6,s.41]. Sosial xidmətlər sahəsində normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi, sosial xidmət mərkəzlərinin fəaliyyət coğrafiyasının genişlənməsi və yeni xidmət modellərinin tətbiqi bu sahənin sistemli inkişaf dinamikasını göstərir [6, s. 44; 11, s. 58]. Xüsusilə mobil sosial xidmətlərin tətbiqi və icma əsaslı yanaşmanın gücləndirilməsi sosial işin ənənəvi, passiv yardım modelindən aktiv sosial inteqrasiya modelinə keçidini əks etdirir. Analitik baxımdan mövcud vəziyyətin qiymətləndirilməsi göstərir ki, əldə olunan institusional nailiyyətlərlə yanaşı, struktur və funksional xarakterli problemlər hələ də qalmaqdadır [2]. İlk növbədə sosial işçilərin funksional yükünün yüksək olması diqqəti cəlb edir. İş həcmnin normativ standartlardan artıq olması fərdi yanaşma imkanlarını məhdudlaşdırır və xidmət keyfiyyətinə təsir göstərir. Bu amil sosial işin mahiyyətini təşkil edən fərdiləşdirilmiş müdaxilə və uzunmüddətli müşayiət mexanizmlərinin effektivliyini zəiflədir. Digər mühüm məqam multidissiplinar əməkdaşlıq mexanizmlərinin yetərinə institusionallaşmamasıdır [3]. Sosial işin təbiəti üzrə səhiyyə, təhsil, məşğulluq və hüquqi institutlarla inteqrativ fəaliyyət tələb etməsinə baxmayaraq, sahələrarası koordinasiya hələ də epizodik xarakter daşıyır. Bu isə kompleks sosial problemlərin həllində sistemli yanaşmanın formalaşmasını çətinləşdirir və xidmətlərin parçalanmış xarakter almasına səbəb olur. Eyni zamanda monitoring və qiymətləndirmə mexanizmlərinin metodoloji baxımdan tam standartlaşdırılmaması sosial iş institutunun inkişafını məhdudlaşdıran amillərdən biri kimi qiymətləndirilə bilər [2, s. 72]. Ölçülə bilən indikatorların vahid sistem üzrə formalaşmaması xidmətlərin nəticəliliyinin obyektiv qiymətləndirilməsini çətinləşdirir və siyasət səviyyəsində sübuta əsaslanan qərarvermə imkanlarını daraldır.

3. Rəqəmsallaşma şəraitində sosial xidmətlərin transformasiyası

Qlobal rəqəmsallaşma sosial siyasət və sosial iş sahəsində mühüm dəyişikliklərə səbəb olan əsas amillərdəndir [13, s. 5]. Rəqəmsal texnologiyaların sosial xidmətlərə tətbiqi onların təşkili, təqdim olunması və idarə edilməsində yeni yanaşmalar formalaşdırmışdır [1, s. 211; 13, s. 9]. Azərbaycanda elektron sosial xidmət platformalarının tətbiqi sosial müdafiə sisteminin modernləşdirilməsi baxımından mühüm addım sayılır [6, s. 52]. Rəqəmsal xidmətlər vətəndaş-dövlət münasibətlərinə təsir edərək xidmətlərin daha operativ və ünvanlı

təqdim olunmasına imkan yaradır. Elektron müraciət sistemləri, avtomatlaşdırılmış qərar mexanizmləri və məlumat bazalarının inteqrasiyası sosial siyasətin effektivliyini artırır, eyni zamanda inzibati xərcləri azaldır və subyektivliyi minimuma endirir. Bununla yanaşı, rəqəmsallaşma müəyyən sosial risklər də yaradır. Rəqəmsal savadlılıq səviyyəsində fərqlər əhali qrupları arasında xidmətlərə çıxışda bərabərsizliyə səbəb ola bilər. Xüsusilə yaşlı əhali və həssas qruplar üçün rəqəmsal platformalara uyğunlaşma çətinlikləri sosial inklüzivlik baxımından çağırışlar yaradır. Digər mühüm məsələ regionlararası rəqəmsal infrastruktur fərqləridir. Kənd və ucqar ərazilərdə internetə çıxışın məhdudluğu rəqəmsal xidmətlərdən istifadədə disbalans yaradır. Eyni zamanda məlumat təhlükəsizliyi və şəxsi məlumatların qorunması məsələləri də xüsusi aktuallıq daşıyır. Ümumilikdə, rəqəmsallaşma sosial xidmətlər üçün geniş imkanlar yaratsa da, bu proses sosial inklüzivlik prinsipi əsasında idarə olunmalıdır. Rəqəmsal bərabərliyin təmin edilməsi, rəqəmsal bacarıqların artırılması və kibertəhlükəsizlik tədbirlərinin gücləndirilməsi rəqəmsal sosial siyasətin əsas istiqamətləri kimi çıxış edir [1, s. 225; 13, s. 27].

4. Həssas əhali qrupları ilə işin prioritet istiqamətləri

Müasir sosial siyasətin effektivliyi həssas əhali qruplarının sosial inteqrasiya səviyyəsi ilə ölçülür [7, s. 188]. Azərbaycanda aztəminatlı ailələr, əlilliyi olan şəxslər, ahıllar və risk qrupunda olan uşaqlar sosial müdaxilələrin əsas hədəf qruplarıdır [6, s. 61]. Mövcud model maddi dəstək mexanizmlərinin nisbi formalaşması ilə səciyyələnsə də, sosial reabilitasiya və psixososial xidmətlərin institusional gücləndirilməsinə ehtiyac qalır. Elmi yanaşma göstərir ki, davamlı sosial inteqrasiya yalnız maliyyə transferləri ilə deyil, kompleks sosial müdaxilələrlə təmin olunur [3, s. 112; 7, s. 193]. Bu baxımdan icma əsaslı sosial işin genişləndirilməsi, multidissiplinar əməkdaşlığın gücləndirilməsi və fərdi müşayiət modellərinin tətbiqi prioritet istiqamətlər kimi çıxış edir.

5. Sosial iş siyasətinin inkişaf istiqamətləri

Aparılmış elmi-analitik təhlil göstərir ki, sosial iş siyasətinin gələcək inkişafı sistemli və çoxsəviyyəli yanaşma əsasında formalaşdırılmalıdır [2, s. 84; 6, s. 66]. Sosial siyasətin dayanıqlılığı normativ baza ilə yanaşı, institusional koordinasiya, peşəkar kadr potensialı və effektiv idarəetmə mexanizmlərinin inteqrasiyası ilə təmin olunur. Bu baxımdan sosial iş siyasətinin inkişafı makro, mezo və mikro səviyyələrdə paralel transformasiyanı tələb edir. Bu kontekstdə sosial işçi peşəsinin institusional gücləndirilməsi və vahid peşə standartlarının formalaşdırılması əsas prioritetlərdəndir. Peşə standartlarının müəyyənləşdirilməsi sosial iş fəaliyyətinin etik və funksional çərçivəsini sistemləşdirir, təhsil proqramlarının təkmilləşdirilməsi və davamlı peşəkar inkişaf mexanizmləri isə xidmətlərin keyfiyyətini yüksəldir. Bu tədbirlər sosial iş institutunun peşəkar legitimliyini və ictimai etimadı gücləndirir. Regionlar üzrə sosial xidmətlərə bərabər çıxışın təmin edilməsi sosial ədalətin praktik reallaşması baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır. Regional sosial xidmət şəbəkəsinin genişləndirilməsi, mobil xidmət modellərinin tətbiqi və yerli institusional potensialın gücləndirilməsi sosial siyasətin daha çevik və əraziyə həssas modelə transformasiyasına imkan verir. Rəqəmsallaşma şəraitində inklüziv sosial xidmət modellərinin formalaşdırılması da mühüm istiqamətdir. Elektron xidmətlərin genişləndirilməsi və məlumat bazalarının inteqrasiyası idarəetmədə operativliyi artırır, lakin rəqəmsal inklüzivliyin təmin olunması sosial ədalət prinsipinin qorunması baxımından vacibdir. Eyni zamanda multidissiplinar komanda yanaşması və nəticəyönümlü monitorinq mexanizmləri sosial siyasətin effektivliyini artıran əsas alətlərdir [3, s. 129]. Sahələrarası əməkdaşlığın gücləndirilməsi və ölçülə bilən indikatorların tətbiqi sosial müdaxilələrin nəticəliliyini yüksəldir və sübuta əsaslanan idarəetməyə şərait yaradır. Beləliklə, sosial iş siyasətinin inkişafı institusional gücləndirmə, peşəkarlaşma, regional bərabərlik, rəqəmsal transformasiya və nəticəyönümlü idarəetmə prinsiplərinin inteqrasiyası əsasında qurulmalıdır. Bu yanaşma

sosial dövlət modelinin dayanıqlığını möhkəmləndirərək uzunmüddətli sosial rifahın təmin edilməsinə xidmət edə bilər.

Nəticə

Tədqiqat göstərir ki, Azərbaycanda sosial iş siyasəti dövlətçilik ideologiyasının sosialyönümlü mahiyyətinin mühüm institusional komponenti kimi ardıcıl inkişaf etmişdir. Sosial rifahın prioritet elan olunması normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsinə, institusional modernləşməyə və sosial xidmətlərin idarə edilməsində yeni yanaşmaların tətbiqinə şərait yaratmışdır. Son illərdə həyata keçirilən islahatlar sosial müdafiə sisteminin əhatəsinin genişlənməsinə, ünvanlılığın və xidmətlərin əlçatanlığının artmasına səbəb olmuş, rəqəmsallaşma isə idarəetmədə şəffaflıq və operativliyi gücləndirmişdir.

Bununla yanaşı, sosial xidmətlərin keyfiyyətinin və davamlılığının artırılması istiqamətində müəyyən çağırışlar qalmaqdadır. Xüsusilə peşəkar sosial işçi hazırlığının gücləndirilməsi, multidissiplinar əməkdaşlığın inkişafı və rəqəmsal inklüzivliyin təmin edilməsi sosial siyasətin effektivliyini artıran əsas amillərdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Castells M. The Rise of the Network Society. Wiley-Blackwell.
2. Dominelli L. Social Work in a Globalizing World. Polity Press, 2010.
3. Esping-Andersen G. The Three Worlds of Welfare Capitalism. Princeton University Press, 1990.
4. Healy K. Social Work Theories in Context. Palgrave Macmillan, 2014.
5. Mishra R. Globalization and the Welfare State. Edward Elgar, 1999.
6. OECD. Digital Government Review.
7. Payne M. Modern Social Work Theory. Oxford University Press, 2020.
8. Rawls J. A Theory of Justice. Harvard University Press, 1971.
9. Sen A. Development as Freedom. Oxford University Press, 1999.
10. Midgley J. Social Development: Theory and Practice. Sage, 2014.
11. Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi. İllik hesabatlar. Bakı.
12. UNDP. Human Development Report.
13. World Bank. World Development Report: Digital Dividends

УДК 364:32

Кенан Эльдар оглы Гурбанов
Студент магистратуры Университета Атаатюрка

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ПОЛИТИКИ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ В КОНТЕКСТЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ИДЕОЛОГИИ *РЕЗЮМЕ*

Ключевые слова: государство всеобщего благосостояния, социальная политика, социальная работа, государственная идеология, цифровизация.

В статье анализируются основные направления развития политики социальной работы в Азербайджане в контексте государственной идеологии. Рассматриваются теоретические основы концепции социального государства, современное состояние системы социальных услуг и влияние процессов цифровизации на сферу социальной защиты. Также определяются приоритеты поддержки уязвимых групп населения и

перспективные направления развития социальной политики. Расширение механизмов социальной защиты в Азербайджанской Республике, реализация целевых программ поддержки и развитие инфраструктуры социальных услуг свидетельствуют о системном и стратегическом характере данной политики. В современных научных подходах социальное государство трактуется не только как перераспределительный механизм, но и как стратегическая модель, ориентированная на развитие человеческого капитала. Эффективность современной социальной политики определяется уровнем социальной интеграции уязвимых групп населения. Социальная работа в Азербайджане в последнее десятилетие находится в стадии институционализации и формирования устойчивых организационных механизмов. Глобальная цифровизация выступает одним из ключевых факторов, обуславливающих значительные трансформации в сфере социальной политики и социальной работы. Применение цифровых технологий в системе социальных услуг сформировало новые подходы к их организации, предоставлению и управлению. Внедрение электронных платформ социальных услуг в Азербайджане рассматривается как важный этап модернизации национальной системы социальной защиты.

UDC 364:32

Kenan Eldar Gurbanov
Master's student at Ataturk University

DEVELOPMENT DIRECTIONS OF SOCIAL WORK POLICY IN
AZERBAIJAN IN THE CONTEXT OF STATESMANSHIP IDEOLOGY
SUMMARY

Keywords: welfare state, social policy, social work, state ideology, digitalization

The article examines the development directions of social work policy in Azerbaijan within the framework of state ideology. It explores the theoretical foundations of the welfare state concept, the current structure of the social service system, and the impact of digitalization on social protection mechanisms. Particular attention is paid to priorities in supporting vulnerable population groups and to prospective directions for the further development of social policy. The expansion of social protection mechanisms in the Republic of Azerbaijan, the implementation of targeted support programs, and the strengthening of social service infrastructure demonstrate the systemic and strategic character of this policy. In contemporary academic discourse, the welfare state is viewed not only as a redistributive mechanism but also as a strategic model oriented toward human capital development. The effectiveness of modern social policy is assessed by the degree of social integration achieved by vulnerable groups. The institution of social work in Azerbaijan has undergone a gradual process of institutionalization over the past decade. Global digitalization represents a key factor driving substantial transformations in the fields of social policy and social work. The integration of digital technologies into social service delivery has generated new organizational and managerial approaches. The introduction of digital social service platforms in Azerbaijan constitutes an important step toward the modernization of the national social protection system.

Daxil oldu: 24.02.2025-ci il